

Dr hab. Inż. Arch. Przemysław Biskupski

Wydział Architektury Politechniki Poznańskiej

Poznań dnia 04. 05. 2018

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. Arch. Ewy Jareckiej- Bidzińskiej
pt.:

„Praga-Północ jako dzielnica sztuki.”

Promotorem pracy jest prof. dr hab. inż. arch. Krystyna Guranowska- Gruszecka

Promotorem pomocniczym jest dr inż. arch. Agnieszka Starzyk

Recenzja wykonana na zlecenie Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej reprezentowanym przez Prodziekana ds. Nauki Wydziału Architektury PW dr hab. inż. arch. Krystynę Smolarek, prof. PW.

Zawartość

Rozprawa doktorska Pani Ewy Jareckiej- Bidzińskiej zawarta jest na 296 stronach jednego tomu. Praca zawiera tekst rozprawy poparty licznymi ilustracjami (201 sztuk) w skład których wchodzi: zdjęcia, różnego typu plany, mapy, diagramy, oraz wizualizacje. Autorem ilustracji w większości jest sama doktorantka, a tylko niektóre pozyskane zostały ze źródła internetowego bądź też wykonane zostały przez inne osoby. Wszystkie są dokładnie opisane zarówno w samym tekście jak i wyszczególnione w spisie końcowym.

Doktorat składa się z czterech głównych rozdziałów, oraz uzupełnienia w postaci literatury przedmiotu, spisu ilustracji i załączników. Na stronach 8-10 dodatkowo pojawiają się informacje dotyczące zrealizowanych przez doktorantkę grantów naukowych, streszczenie pracy w języku polskim i angielskim oraz wyjaśnienie skrótów użytych w tekście. Do rozprawy dołączona jest też errata.

Treść rozdziałów

Pierwszy rozdział zatytułowany „Plan pracy” zawiera wstępne i niezbędne informacje dotyczące tematu oraz konstrukcji rozprawy. Określone zostały tutaj cele, kryteria doboru miast, zakres rzeczowy, terytorialny i czasowy oraz stan badań. Wyartykułowane zostały problemy badawcze, postawiono tezy, oraz przedstawiono metody i określono tok pracy.

Rozdział drugi zatytułowany „Teoria procesów powstawania dzielnic sztuki” poświęcony został wyjaśnieniu terminologii związanej z zagadnieniami tożsamości, rewitalizacji, transformacji, czy też pojęcia dzielnicy sztuki. Opis zastosowanej terminologii oparty został o stwierdzenia znanych teoretyków z dziedzin socjologii, kulturoznawstwa i architektury oraz co należy odbierać pozytywnie swoich własnych przemyśleń na ten temat.

Kolejna część pracy określona jest tytułem „Badanie procesów powstawania dzielnic sztuki w wybranych miastach metropolitalnych Europy i Ameryki Północnej w aspekcie tożsamości i rewitalizacji”. W rozdziale tym znajdujemy opis dzielnic sztuki istniejących i funkcjonujących w trzech dużych miastach Europy i Ameryki Północnej: Nowym Jorku (Greenwich Village), Barcelonie (El Raval) i Londynie (Covent Garden). Przedstawione tu dzielnice stanowią tło porównawcze do podstawowego przedmiotu badawczego jakim jest dzielnica Praga- Północ położona w Warszawie, której problematykę szeroko doktorantka opisuje w ostatniej części rozdziału.

Całość kończy rozdział czwarty zatytułowany „ Podsumowanie- wnioski końcowe- rewitalizacja obszaru dzielnicy Pragi- Północ w Warszawie w odniesieniu do doświadczeń z wybranych dzielnic miast europejskich i amerykańskich- porównanie”. Tutaj doktorantka zestawia informacje zebrane w badanych miastach, dokonuje analizy porównawczej i udowadnia postawione na początku tezy. Całość kończą wnioski oraz propozycje dotyczące przekształceń istniejącego, centralnego obszaru Pragi- Północ mające na celu podniesienie jej walorów przestrzennych, kulturowych i tożsamościowych dzielnicy. Propozycje dotyczą zarówno szerszego kontekstu jak i poszczególnych ważnych zdaniem doktorantki miejsc.

Uwagi recenzenta

Pracę doktorską Pani Ewy Jareckiej- Bidzińskiej należy, zdaniem recenzenta, omówić od strony redakcyjnej i merytorycznej.

Uwagi redakcyjne

Układ poszczególnych rozdziałów jak i elementów uzupełniających rozprawę należy uznać za pozytywny. Przedstawiona treść jest logiczna napisana językiem zrozumiałym i miejscami nawet interesującym. Poszczególne rozdziały tworzą logiczny ciąg informacji przeplatanych własnymi wnioskami i uwagami. Język jest czytelny pozbawiony niepotrzebnych zawłości. W przypisach, odsyłaczach do zdjęć czy rycin, oraz w podpisach i opisach ikonografii widoczna jest duża staranność co czyni pracę bardzo przejrzystą. Do walorów formalnych pracy

należy zaliczyć sposób podania który poziomem estetyki (oprawa zewnętrzna oraz rozłożenie tekstu i poszczególnych rycin) wyróżnia się z większości prac tego typu, które recenzent miał okazję wcześniej opiniować bądź też przeglądać. Dzięki temu czyni niniejszą rozprawę bardziej atrakcyjną i z pewnością zachęci potencjalnych czytelników do jej przejrzania czy też przeczytania.

Do niedociągnięć należy niestety zaliczyć sporo prostych i niepotrzebnych błędów typu połączony końcówki, złożone wyrazy, zamiast ą czy ę jest a i e, albo tak jak na przykład na stronie 170 jest „zakłodzono” a chyba powinno być założono. Tego typu błędy zbyt często pojawiając się w tekście obniżają wartość przekazywanej treści. Widoczny był tu niepotrzebny pośpiech. Niemniej walory redakcyjne recenzowanej rozprawy w znaczący sposób przewyższają wykazane niedoskonałości dlatego pracę w tej swerze należy uznać za pozytywną.

Uwagi merytoryczne

W wielu dużych aglomeracjach miejskich, w historii ich rozwoju pojawiają się momenty gdzie poszczególne ich części takie jak dzielnice, osiedla czy też nawet całe obszary centralne ulegają procesom degradacji uwidocznione w dewastacji przestrzeni, dekapitalizacji funkcjonującej tam zabudowy oraz idące w ślad za tym zjawiska społeczne wyludniania się i polaryzacji społecznej. Niszczony jest w ten sposób materialny dorobek wielu pokoleń, tożsamość miejsca oraz specyficzny i niepowtarzalny kod kulturowy. Przestępczość, bezrobocie, duży odsetek mieszkańców z tak zwanego marginesu, brak poczucia bezpieczeństwa i utożsamiania się z miejscem stają się składowymi życia funkcjonujących tam społeczeństw. W konsekwencji tego następuje stygmatyzacja danego obszaru. Przyczynami takiego zjawiska są często przemiany społeczne, gospodarcze, cywilizacyjne, czy też polityczne. Bywa też że inicjatorem takich zjawisk są złe decyzje lokalnych władz pozbawionych świadomości lub też niestety często w imię partykularnych interesów i skrupułów (Trakt Królewski w Poznaniu) . Późniejsze próby odwrócenia negatywnych skutków procesów degradacyjnych przestrzennych i społecznych miasta ujęte w najróżniejsze programy rewitalizacji, odnowy czy restrukturyzacji nie zawsze odnoszą pożądany skutek. Zjawisko to jest tematem wielu szerokich badań prowadzonych przez analityków przestrzeni, architektów, kulturoznawców, czy też socjologów których warto kilku wymienić, a więc: często przywoływana w niniejszej pracy Jane Jacobs, ale także Charles Montgomery, Jan Gehl, Andy Merrifield, Wade Graham, Rem Koolhaas czy wreszcie nasi polscy badacze jak prof. Wojciech Bonenberg, prof. Sławomir Gzell, prof. Gyurkiewicz czy też poznański socjolog prof. Augustyn Bańka. Oczywiście to nie wyczerpuje całej bardzo szerokiej listy osób

związanych z badaniami na ten temat, gdyż jest on rozległy w problematyce i na dzień dzisiejszy niezwykle aktualny.

Podjęty przez doktorantkę temat dotyka specyficznego zjawiska które nie wchodzi w skład różnych ogólnie sterowanych programów naprawczych, a związany jest z naturalnym i nieformalnym pojawianiem się w zdegradowanych obszarach artystów poszukujących taniego lokum. Ta specyficzna grupa ludzi poprzez swoją działalność indywidualną jak i działalność w przestrzeni publicznej w przeszłości przyczyniała się a współcześnie może również przyczynić się do odwrócenia negatywnych trendów w danym rejonie i powrót danego obszaru do krwioobrotu miasta. Współtworząc i wspierając lokalną tożsamość artyści mogą przyczynić się do współkreacji, jak określiła autorka pracy, tak zwanej „Dzielnicy sztuki” jako drugiego i nowego życia danej dzielnicy.

Autorka pracy w problematyce badawczej przedstawiła dwie główne tezy i sformułowała pięć pytań pomocniczych, które można zamknąć w sferze badań nad genezą i czynnikami sprzyjającymi powstawaniu tego typu dzielnic jako samoistnego procesu oraz z badaniem nad przebiegiem różnego typu procesów rewitalizacyjnych zdegradowanych dzielnic i ich wpływu na zachowanie tożsamości i jakości przestrzeni. Dużo miejsca poświęcono gentryfikacji jako głównego zjawiska zagrażającego tożsamości miejsca.

Głównym obszarem badań objęto centrum warszawskiej dzielnicy Pragi- Północ. Jako tło porównawcze wyznaczyła Pani Ewa Jarecka Bidzińska dzielnice trzech miast Nowego Jorku(Greenwich Village), Barcelony(El Raval) oraz Londynu(Covent Garden). Podstawową metodą badawczą jaką przyjęto to analiza porównawcza, oraz podsumowująca poszczególne dane analiza SWOT. Na bazie tych dwóch form analitycznych oraz opisu zjawisk w ostatnim rozdziale sporządzone zostały tabele zestawiające dane, udowodniono postawione na początku tezy i wysnuto wnioski.

Na uwagę w pracy zasługuje niezwykle staranne i konsekwentne przeprowadzenie badań dające całościowy obraz badanej problematyki. Również pod względem ilości informacji zawartych w opracowaniu niniejszy doktorat się wyróżnia. Widoczny jest tu duży wkład przemyśleń i pracy własnej zasługujący na uznanie. Do walorów niniejszej dysertacji należą również osobiste spostrzeżenia , które świadczą o poziomie świadomości autorki oraz o emocjonalnym stosunku do Pragi jako szczególnego miejsca (strona 107 i opis ortogonalnego założenia sąsiadującego z El Raval, oraz na stronie 218 i 219 wielozmysłowy opis tożsamości dzielnicy Pragi- Północ). Na myśl przychodzi tu

Peter Zumpthor i jego książka pt. „Myślenie architekturą” oraz Juhani Pallasmaa z książką pt. „Oczy skóry”. Szkoda że takich opisów w tekście nie ma więcej.

Do pewnych niedoskonałości zaliczyłbym brak w niektórych miejscach map (strony 173-95). Szczególnie brakuje nałożenia mapy z 1765 roku na obecny układ dzielnicy co w znacznym stopniu uczytelniłoby przedstawiany przez autorkę opis historii Pragi. Kontynuując ten wątek widoczny jest również brak włączenia Pragi przedrozbiorowej do rozważań o tożsamości dzielnicy. Owszem autorka mówi o zabytkach i układzie przestrzennym z tamtego czasu. Ale brak jest odniesień do współczesnych propozycji rozwiązań i jak tamte elementy, jeśli istnieją, funkcjonują w obecnej przestrzeni i jakie jest dzisiaj ich znaczenie. Recenzent odniósł wrażenie jakby tamten czas nie istniał. A przecież jest on bardzo ważny dla Naszej ciągłości kulturowej, oraz mógłby wpłynąć na inny sposób proponowanych rozwiązań.

Drugą niedoskonałością którą w pracy można zauważyć dotyczy zakresu analiz który w recenzowanej pracy ogranicza się do jednej i podstawowej analizy SWOT. To chyba trochę skromnie. W dysertacji pojawiają się co prawda w pewne opisy innych analiz jak również opis ich wyników, jednakże nie są one pełne, fragmentaryczne. Brakuje mi chociażby sondy społecznej przeprowadzonej wśród mieszkańców Pragi, które mogłyby w znacznym stopniu rozszerzyć zakres wniosków. Również analiza natężenia ruchu pieszego, kierunków chodzenia ludzi oraz hierarchii ważności istniejącej przestrzeni mogłaby zmienić opinię autorki dotyczącą przeniesienia głównej przestrzeni z ulicy Targowej na ulicę Jagiellońską. Pewne zjawiska dzieją się wbrew naszym chciejstwom jak zauważył w swojej książce Wade Graham zatytułowanej „Miasta wyśnione”.

Wnioski końcowe

Pani Ewa Jarecka- Bidzińska w swojej rozprawie doktorskiej opisuje nieformalny proces rewitalizacji obszarów zdegradowanych współtworzony przez artystów jako grupy społecznej osiadłej w danym obszarze. Udowadnia na podstawie swoich badań że mogą oni w znaczącym stopniu wraz z innymi mieszkańcami przyczynić się do zachowania ciągłości kulturowej i lokalnej tożsamości. A zadaniem władz jest ten oddolny proces jedynie wspierać. I nie jest to związane jedynie z dzielnicą Warszawy Praga Północ, a posiada znaczenie uniwersalne.

Po usunięciu usterek w tekście oraz dokonaniu wymienionych uzupełnień merytorycznych praca powinna być opublikowana. Uwagi krytyczne wniesione przez recenzenta nie wpływają na ogólnie pozytywną opinię na temat pracy doktorskiej Pani Ewy Jareckiej- Bidzińskiej. Wnoszę więc o dopuszczenie do publicznej obrony przed Radą Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej.

Z poważaniem

Dr hab. Inż. Arch. Przemysław Biskupski

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized 'P' followed by 'B' and a small circle to the right.